Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2023 ja valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024-2027

Oikeusvaltion takeet turvattava ja tuomioistuinten riippumattomuutta vahvistettava

Riippumattomat tuomioistuimet ovat olennainen osa oikeusvaltiota ja vallan kolmijako-oppia. Tuomioistuinlaitoksen perustehtävä on käsitellä ja ratkaista vireille tulevat asiat perus- ja ihmisoikeudet toteuttavalla tavalla. Tuomioistuinten tehokkaalla ja luotettavalla toiminnalla on keskeinen merkitys yhteiskunnan vakauden ja turvallisuuden kannalta. Toimintakyvystä on huolehdittava myös poikkeuksellisina aikoina (esim. LaVL 14/2022 vp ja LaVL 12/2022 v p).

Oikeusvaltiokehitys useissa eurooppalaisissa valtioissa on huolestuttava. Euroopassa on useita esimerkkejä oikeusvaltioon kohdistuvista nopeista ja vakavista loukkauksista, kuten Israel, Puola ja Unkari. Viimeisimpänä on Israelin julistama sotatila Hamasin hyökkäyksen johdosta ja Israelin korkeimman oikeuden tuomareiden nimitysmenettelyn tapahtuminen jatkossa poliitikoiden toimesta.

Poikkeusoloissa on erityisen tärkeää pitää yllä vakaita instituutioita, joihin kansalaiset luottavat. Taloudellisen toiminnan kannalta asiantuntevien, hyvin perusteltujen ratkaisujen saaminen oikeusriitoihin viivytyksettä, läpinäkyvässä oikeudenmukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä on välttämätöntä. Riippumattomat ja riittävästi resursoidut tuomioistuimet varmistavat oikeusvaltion toiminnan perustan.

Toiminnan rahoittaminen toistuvasti määräaikaisella rahoituksella vaarantaa tuomioistuinten riippumattomuutta. Hallitus pystyy tällä tavalla vaikuttamaan asioiden käsittelyjärjestykseen tuomioistuimissa.

Suomessa on kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen paljon määräaikaisia tuomareita ja esittelijöitä. Tätä pidetään tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta vaarantavana (LaVL 18/2022 vp, VaVM 12/2021 vp ja 36/2021 vp, vp, LaVL 11/2021 vp, LaVP 3/2021 vp, LaVL 8/2020 vp ja LaVL 11/2021 vp).

Perustuslain ja muun lainsäädännön muutostarpeet on arvioitava oikeusvaltion ja tuomioistuinten riippumattomuuden turvaamiseksi ja vahvistamiseksi. Ilman korjaavia toimenpiteitä Suomella on vaarana luisua samaan oikeusvaltiota uhkaavaan kehitykseen, joka on käynnissä kansainvälisesti.

Tuomioistuinlaitoksen riittämättömään määrärahatilanteeseen, pitkiin käsittelyaikoihin, oikeudenkäyntien kalleuteen ja henkilöstön ylikuormittumiseen ja työhyvinvointiin on kiinnitetty jo pitkään vakavaa huomiota useiden tahojen toimesta.

Eduskunta on useissa yhteyksissä kantanut huolta oikeusministeriön hallinnonalan niukoista määrärahoista ja oikeusvaltion ja oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä. Tuomioistuinlaitoksen perusrahoitus on ollut pitkään riittämätön tuomioistuinten tehtäviin ja velvollisuuksiin nähden (ks. mm. LaVM 31/2022 vp, LaVL 24/2022 vp, LaVL 18/2022 vp, LaVL 12/2022 vp, LaVL 19/2021 vp, LaVL 18/2021 vp, LaVL 17/2021 vp, LaVM 16/2021 vp, LaVL 11/2021 vp, LaVL 3/2021 vp, LaVL 3/2020 vp, LaVL 5/2019 vp, LaVL 22/2018 vp, LaVL 4/2018 vp, LaVL 13/2017 vp, LaVL 7/2017 vp, LaVL 7/2016 vp, LaVL 6/2015 vp, LaVL 6/2013 vp, LaVL 5/2012 vp, LaVL 18/2011 vp, LaVL 17/2011 vp, LaVL 13/2010 vp ja LaVL 6/2010 vp).

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että tuomioistuinten voimavaroista on huolehdittava myös taloudellisesti niukkoina aikoina (esim. PeVM 2/2016 vp, PeVL 19/2016 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 9/2016 vp ja PeVL 29/2014 vp).

Laillisuusvalvonnassa on vuosien ajan pidetty yhtenä keskeisenä suomalaisena perus- ja ihmisoikeusongelmana oikeusprosessien pitkiä käsittelyaikoja ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteita, joita ovat määräaikaisten tuomareiden suuri määrä ja poliittisesti valitut lautamiehet. Viranomaisen tulee järjestää toimintansa siten, että asioiden viivytyksetön käsittely ei vaarannu myöskään ruuhkahuippujen aikana.

Tuomioistuinlaitokselle esitetään merkittävää tasokorotusta

Tuomioistuinviraston arvio pysyvästä lisärahoituksen tarpeesta on 30 milj. euroa vuosittain. Tämän lisäksi Tuomioistuinvirasto on esittänyt rahoitusta ruuhkien purkamiseksi 8 milj. milj. euroa siirtymäajaksi.

Tuomioistuinlaitoksen 30 milj. euron perusrahoituksen vaje tunnustettiin myös valtioneuvoston ensimmäisessä selonteossa oikeudenhoidosta VNS 13/2022. Selonteon mukaan oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja oikeudenhoidon tavoitteisiin pääseminen edellyttävät pysyvää lisärahoitusta henkilöstöresursseihin keskimäärin 90 milj. euroa vuodessa. Tietojärjestelmiin ja toimitiloihin liittyvät määrärahatarpeet jätettiin selonteon ulkopuolelle.

Tällä hallituskaudella oikeudenhoidon toimijoiden rahoitusta lisätään asteittain aiempien päätösten sekä hallitusohjelmassa päätettyjen lisäpanostusten mukaisesti niin, että lisämäärärahat ovat 65 milj. euroa vuonna 2025, 80 milj. euroa vuonna 2026 ja 75 milj. euroa vuodesta 2027 lukien.

Teknisen kehyksen mukaisesti oikeudenhoidon toimijoille osoitetaan 30 milj. euroa vuonna 2024, 40 milj. euroa vuonna 2025, 55 milj. euroa vuonna 2026 ja 50 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Lisäksi oikeudenhoidon resursseja lisätään hallitusohjelmassa vuodesta 2025 lukien lisäksi 25 milj. eurolla. Tästä tuomioistuinlaitoksen osuus vahvistuu keväällä 2024 annettavassa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2025-2028.

Tuomioistuinlaitokselle esitetään ensi vuoden talousarvioesityksessä oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi ja käsittelyaikojen lyhentämiseksi pysyvää lisärahoitusta 19,4 milj. euroa. Myönnetty lisärahoitus kattaa kuitenkin vain osan rahoitustarpeesta. Tällä lisäyksellä ei päästä niihin käsittelyaikatavoitteisiin, joita oikeudenhoidon selonteossa on esitetty.

Talousarvioesitykseen sisältyy lisäksi rahoitusta uudistuksiin, joilla nopeutetaan lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä ja tehostetaan lähestymiskieltoja. Rikosasioiden käsittelyyn ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan ehdotetaan myös lisärahoitusta. Tämän rahoituksen määrä on yhteensä noin 3,2 milj. euroa.

Lapsiin kohdistuvien rikosten nopeuttamista koskevan uudistuksen vaikutuksia tulee seurata uudistuksen voimaantulon jälkeen. Tuomariliiton arvion mukaan vaikutukset on aliarvioitu Tuomioistuinviraston mukaan 19,4 milj. euron lisärahoituksella pystytään vakinaistamaan aikaisemmin määräaikaisella rahoituksella ollutta henkilökuntaa ja lisäksi rekrytoimaan tuomioistuinlaitokselle lisää työvoimaa yhteensä noin 100 henkilötyövuoden verran vuodesta 2024 lähtien. Määräaikaisten virkojen määrä vähenee Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan yhteensä 74 henkilötyövuodella.

Oikeusministeriön hallinnonalalle osoitetaan kuitenkin hallitusohjelman mukaisesti vuodesta 2025 alkaen toimintamenosäästö. Tuottavuusohjelman toimenpiteet tähtäävät 7 milj. euron säästöön vuonna 2024, 8 milj. euron säästöön vuonna 2025, 18 milj. euron säästöön vuonna 2026 ja 18 milj. euron säästöön vuonna 2027. Tuottavuusohjelman edellyttämiä leikkauksia ei voi kohdentaa tuomioistuimiin. Digitalisaatio ei tule tehostamaan tuomioistuinten toimintaa vielä vuosikausiin. Huomattavien kustannusten kasvun ja järjestelmien vakavien puutteiden vuoksi tavoiteltuja säästöjä ei tulla saamaan. Myöskään tilaratkaisut eivät mahdollista leikkauksia. Valtion toimitilastrategian linjauksia ei voida soveltaa sellaisenaan tuomioistuimiin. Tuomioistuinten erityisasema on otettava huomioon toimitiloissa ja sijoittelussa.

Henkilöstön lisäämiseen tarkoitettuja lisämäärärahoja ei tule käyttää ICT-menoihin

Tuomariliiton arvion mukaan kasvaneisiin ICT-menohin ja toimitilavuokriin joudutaan käyttämään henkilöstön lisäämiseen tarkoitettuja lisämäärärahoja, jos menoihin ei saada erillistä määrärahalisäystä. Nyt tuomioistuinten määrärahoihin ehdoteta lisäystä. Lakivaliokunta painotti valtioneuvoston selonteossa oikeudenhoidosta, että selonteossa esitettyä lisärahoitus ei tule käyttää tietojärjestelmiin tai toimitiloihin (LaVM 31/2022 vp).

Nykytilan arviointia

Yli vuoden vireillä olevien asioiden määrä on kaikilla tuomioistuinlinjoilla kasvanut viime vuosina. Asiaryhmittäin tarkasteltuna keskimääräiset käsittelyajat vaihtelevat merkittävästi. Edes kiireelliseksi laissa määrättyjä asiaryhmiä ei pystytä käsittelemään kiirelellisenä yleisissä ja hallintotuomioistuimissa. Tähän on kiinnittänyt huomiota myös laillisuusvalvonnassa. Osassa asioita käsittelyajat ovat hyvin lyhyet, koska tuomioistuimissa ohjataan tavanomaisia rikosasioita tai julkisuutta saaneita asioita käsiteltäväksi ilman lakiin perustuvaa kiireellisyysperustetta normaalia käsittelyaikaa nopeammin.

Tuomioistuinlaitoksen työmäärään on vaikuttavat kansainvälistyminen, yhteiskunnalliset ilmiöt ja asioiden vaativuuden kasvaminen ja monimutkaistuminen.

Tavoite, että asiat käsiteltäisiin niiden vaativuuden ja laajuuden edellyttämissä tuomarikokoonpanoissa, ei käytännössä toteudu kaikissa käräjäoikeuksissa. Tilastojen perusteella esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään vaativia ja laajoja asioita vahvennetuissa tuomarikokoonpanoissa suhteellisesti vähemmän kuin muissa käräjäoikeuksissa. Resursseilla ei saisi olla vaikutusta tuomarikokoonpanojen käyttöön.

Tuomioistuinten toimintaedellytykset on turvattava pitkäjänteisesti. Tuomioistuinten toimintaa on rahoitettu merkittävässä määrin määräaikaisilla lisämäärärahoilla ja siirtomäärärahoilla. Samaan aikaan tuomioistuinlaitoksen määrärahoja on leikattu. Tuomioistuimille osoitettu lisämäärärahat ovat lähinnä kompensoineet leikkauksia.

Tuomioistuinten rakenneuudistusten ja lainsäädäntöhankkeiden lainvalmistelussa on ollut merkittäviä puutteita taloudellisten vaikutusten arvioinnissa. Uudistusten työmäärää lisääviä vaikutuksia aliarvioidaan säännönmukaisesti aliarvioitu ja vähentäviä vaikutuksia yliarvioidaan. Tuomioistuinlaitoksen toiminnasta puuttuu systemaattinen uudistusten ja muutosten aiheuttamien jälkiseuranta. Lainvalmistelun riittämättömät resurssit näkyvät vaikutusarvioinneissa yleisesti (VaVL 3/2021 vp).

Koko viranomaisketjun tasapuolinen rahoittaminen ei ole käytännössä toteutunut kaikissa uudistuksissa oikeasuhtaisesti. Poliisin ja syyttäjien lisärahoituksen vaikutuksia tuomioistuinten työmäärään on seurattava ja varmistettava koko ketjun rahoitus.

Tuomioistuimissa on tehty lukuisia kokonais- ja osauudistuksia 90-luvulta lähtien. Jonkin asiaryhmän kiireelliseksi säätäminen ei lisää tuomioistuinten mahdollisuuksia käsitellä asioita joutuisasti, mikäli samalla ei huolehdita niiden resursseista.

Oikeudenkäyntien kalleus ja kuluriski uhkaavat kansalaisten ja yritysten oikeusturvaa ja vakavimmillaan estää oikeuksiin pääsyä.

Suomalaisissa tuomioistuimissa käsitellään vähiten riita-asioita EU:ssa CEPEJin raportin mukaan. Tämän arvellaan johtuvan osaltaan kalliiden ja pitkien oikeudenkäyntien pelosta. Prosessikynnyksen nousua on pidetty ongelmallisena muun ohella siksi, että tuomioistuimet eivät tällöin kykene täysimääräisesti täyttämään tehtäväänsä oikeussuojan takaajana ja konfliktinratkaisijana.

Oikeudenkäyntikuluja koskevaa uudistusta on jatkettava. Mahdollisuus kohtuullistaa aikaisempaa oikeudenkäyntikuluja ei ole yksin riittävä keino. Jos asianosaiset eivät enää uskalla tai kykene hakemaan oikeussuojaa tuomioistuimelta, se on omiaan heikentämään luottamusta koko tuomioistuinlaitokseen.

Videotallennusuudistus asettaa huomattavia vaatimuksia prosessinjohdolle käräjäoikeuksissa ja erityisesti alkuvaiheessa myös hovioikeuksissa. Tuomariliitto on arvioinut prosessinjohtokoulutus- ja muun koulutustarpeen laajemmaksi kuin Tuomioistuinvirasto. Uudistus tulee väistämättä lisäämään henkilöstön tarvetta tuomareiden, esittelijöiden ja muun avustavavan henkilökunnan työmäärän kasvamisen takia. Indeksoinnin aiheuttaman lisätyön lisäksi asioiden valmistelu

valmisteluistuntoineen tulee viemään nykyistä enemmän aikaa käräjäoikeuksissa. Ruotsissa käsittelyajat pitenivät sekä käräjäoikeuksissa että hovioikeuksissa. Järjestelmän vaatimiin lisäkustannuksiin on osoitettava lisärahoitus täysimääräisesti (LaVM 16/2021 vp).

Tuomareiden koulutusjärjestelmän uudistus ei ole vastannut koulutustarpeisiin

Tuomarinkoulutuslautakunnan ja Tuomioistuinviraston resurssit ovat alimitoitetut niiden tehtäviin nähden. Tuomioistuimille koulutukseen kohdennettujen voimavarojen tulisi olla merkittävästi suuremmat (LaVL 11/2021 vp, LaVP 3/2021 vp, LaVL 22/2018 vp ja VaVM 2018 vp).

Tuomareiden koulutusjärjestelmän uudistus ei ole pystynyt vastaamaan koulutustarpeisiin sukupolven vaihdoksessa. Käräjätuomareiden kouluttamisvastuu on käytännössä siirtynyt käräjäoikeuksille. Tähän on vaikuttanut osaltaan hovioikeuksien esittelijäjärjestelmän alasajo. Tuomareiden, esittelijöiden ja kansliahenkilökunnan suuri vaihtuvuus aiheuttavat jatkuvaa koulutustarvetta kaikissa tuomioistuimissa. Tuomioistuinten saaman lisärahoituksen myötä pätevän ja kokeneen henkilökunnan rekrytointivaikeudet ja perehdyttäminen tulevat kasvamaan entisestään.

Tuomioistuinviraston suunnittelemia koulutuksia on jouduttu jopa peruuttamaan ja siirtämään loppuvuodesta 2022 ja kuluvana vuonna merkittävässä määrin.

Tuomareiden täydennyskoulutus ei vastaa sisällöllisesti ja määrällisesti koulutustarpeita eikä tuomioistuinlaissa asetettua velvollisuutta järjestää koulutusta tuomarikunnalle. Mahdollisuutta osallistua koulutukseen siinä määrin kuin olisi tarpeen ei ole kyetty käytännössä takaamaan. Tuomariliiton teettämistä kyselyistä ilmenee, että ammattitaidon ylläpitäminen ja osaamisen kehittäminen edellyttävät edelleen merkittävässä määrin tuomareiden ja esittelijöiden vapaa-ajan käyttöä.

Tuomareiden koulutusjärjestelmään panostaminen pitää nähdä välttämättömänä lainkäytön laatua ja tehokkuutta edistävänä investointina ja osana työnantajakuvan parantamista. Koulutuspäivien määrää on nostettava 10 päivään vuodessa. Täydennyskoulutukseen käytettävän ajan palkkakustannus laskettuna 10 koulutuspäivällä on noin 6 milj. euroa. Lisäksi on otettava huomioon tuomareiden ja esittelijöiden perehdyttämiseen ja mentorointiin sekä käräjänotaareiden tutorointiin käytettävä aika. Tuomariliiton arvion mukaan täydennyskoulutuksen sisällön tuottamiseen tarvitaan lisäksi 1 milj. euroa.

Tuomariliitto on ehdottanut tuomioistuinharjoittelun kehittämistä osana koulutusjärjestelmän kokonaistarkastelua. Tuomioistuinharjoittelua (auskultointi) on kehitettävä tuomioistuinlaitoksen tarpeista lähtien. Tuomioistuinharjoittelun tavoitteita ja toteutustapaa on arvioitava avoimesti ja laajasti. Käräjänotaarien määrän lisääminen on otettava huomioon tuomioistuinlaitoksen resursseissa.

Tietojärjestelmäuudistukset eivät ole tuoneet säästöjä eivätkä tehostaneet työntekoa

Tietojärjestelmähankkeisiin AIPAan ja HAIPAan kohdistuneet odotukset eivät ole toteutuneet. AIPA-hanke on aloitettu vuonna 2010. AIPAn käyttöönotto on viivästynyt vuosilla. Tuomariliiton arvion mukaan alkuperäinen kustannusarvio on kolminkertaistunut. Laskennalliset tuottavuusparannukset (150 htv=7,8 milj. euroa) on ennakolta leikattu jo vuosia sitten toimintamäärärahoista.

AIPAn käyttöönotto rikosasioissa on siirtynyt suorituskyvyssä ja toiminnoissa olleiden vakavien ongelmien vuoksi. Viimeisimmän tiedon mukaan valtakunnallinen käyttöönotto on ensi keväänä. Aikataulujen jatkuvasta muuttumisesta on aiheutunut merkittävästi ylimääräistä työtä, kustannuksia ja hukkaan mennyttä koulutusta. AIPAsta puuttuu keskeisiä toimintoja, kuten asiakasportaali, määräaikaisseuranta ja tilasto-ominaisuuksia. Siviiliasioissa käyttöönotettu järjestelmä on lisännyt käräjäsihteerien ja käräjätuomareiden työtä. Vastaavanlaisia puutteita on ollut myös hallintotuomioistuimissa käytössä olevassa HAIPAssa.

ICT-kustannusten kasvuun ja tietojärjestelmien AIPAn ja HAIPAn toimintojen kehittämiseksi ja asiakasportaalien luomiseksi sekä toimintavarmuuden varmistamiseksi tarvitaan vähintään 15 milj. euroa. Tuomioistuinvirasto ehdotti keväällä ICT-menojen kasvun perusteella noin 14 milj. euron lisämäärärahaa vuodelle 2024, mutta sitä ei ole hyväksytty talousarvioesitykseen. Tuomariliiton arvion mukaan aikaisemmin käyttöön otettujen ja uusien tietojärjestelmien osien jatkokehittäminen ja ylläpito edellyttävät merkittävää lisärahoitusta.

Henkilökunta on vakavasti kuormittunutta ja tuomioistuinuran houkuttelevuus on heikentynyt

Tuomariliitto on vakavasti huolissaan henkilöstön jaksamisesta ja sen vaikutuksista oikeusturvaan.

Tuomariliitto teki loppuvuodesta 2021 kyselyn tuomareille, esittelijöille ja käräjänotaareille tuomioistuimiin kohdistuvista epäasiallisista vaikuttamisyrityksistä, työssä jaksamisesta ja tuomioistuinuran houkuttelevuudesta. Samalla selvitettiin työmäärää ja työhön käytettyä aikaa. Viimeksi vastaava kysely tehtiin vuonna 2019.

Tulokset osoittavat, että tuomareiden, esittelijöiden ja käräjänotaareiden työmäärä on kasvanut entisestään ja että he ovat vakavasti kuormittuneita. Puolet vastaajista koki stressioireita tai työuupumusta aina tai usein. Vastaajista kaksi kolmasosaa piti työmäärää liian suurena. Kahdella kolmasosalla ei ollut riittävästi aikaa juttujen valmisteluun ja tuomioiden kirjoittamiseen ja kouluttautua. Ammattitaidon ylläpitäminen ja osaamisen kehittäminen edellyttivät vapaa ajan käyttöä. Harmaan ylityön tekeminen ja sairaana työskentely oli tavanomaista. Tietojärjestelmät vaikeuttivat työntekoa. Uusi ilmiö on tuomarinuran houkuttelevuuden selvä heikentyminen. Alan vaihtoa harkitsevien tai jo vaihtaneiden määrä oli suuri. Syyksi ilmoitettiin liiallinen työmäärä ja palkkauksen jälkeenjääneisyys.

Syksyllä 2022 toteutetun työaikaseurannan perusteella voidaan arvioida, että valtio säästää ns. harmaalla ylityöllä vuodessa 13,8 milj. euroa.

Suomessa on vähän avustavaa henkilökuntaa verrattuna muihin Euroopan maihin CEPEJin raportin mukaan. Avustavan henkilökunnan jatkuva vaihtuvuus ja kokemattomuus sekä uusien tietojärjestelmien toiminnalliset puutteet ja luotettavuusongelmat ovat lisänneet työmäärää.

Rekrytointiongelmat koskevat kaikkia henkilöstöryhmiä. Erityisesti hallinto-oikeuksista on siirtynyt tuomareita ja esittelijöitä tuomioistuinuran ulkopuolelle.

Lyhyet toisiaan seuraavat virkasuhteet lisäävät lisäksi henkilöstön epävarmuutta palvelussuhteen jatkuvuudesta, mikä lisää henkilöstön vaihtuvuutta ja heikentää työn houkuttelevuutta.

Tuomioistuinten lisäksi eduskunta on kiinnittänyt huomiota henkilöstön ylikuormittumiseen (esim. LaVM 31/2022 vp, LaVL 18/2022 vp, LaVL 18/2021 vp, VaVM 33/2021 vp, VaVM 36/2020 vp, LaVL 8/2020 vp ja LaVL 3/2020 vp).

Tuomariliiton johtopäätökset:

Tuomioistuinlaitoksen henkilöstön pysyvä lisärahoitustarve on 30 milj. euroa vuosittain. Tämän lisäksi tarvitaan lisärahoitusta ruuhkien purkamiseksi 8 milj. euroa siirtymäajaksi.

ICT-kustannusten kasvuun ja tietojärjestelmien AIPAn ja HAIPAn toimintojen ja asiakasportaalien kehittämiseksi ja luomiseksi sekä toimintavarmuuden varmistamiseksi tarvitaan välittömästi vähintään 15 milj. euroa.

Uusin tietojärjestelmien käyttöönotto rikosasioissa ja hovioikeuksissa vuonna 2024 tulee vaikuttamaan merkittävästi tuomioistuinten työhön ja hidastamaan asioiden käsittelyä järjestelmissä olevien toiminnallisten vakavien puutteiden takia.

Uuteen hallitusohjelmaan kirjatun tuottavuusohjelman edellyttämiä leikkauksia ei saa kohdentaa tuomioistuinlaitokseen. Digitalisaatio ei tule tehostamaan tuomioistuinten toimintaa vielä vuosikausiin eivätkä myöskään tilaratkaisut mahdollista tätä.

Aikaisempien hallitusten tekemät JTS-miljardin tuottavuussäästöön perustuvat leikkaukset on poistettava tai kompensoitava lisämäärärahalla.

Täydennyskoulutuksen suunnitteluun ja koulutustarjonnan lisäämiseen muun muassa erityisosaamisen kehittämiseksi tarvitaan 1 milj. euroa.

Suullisen todistelun videotallentamisen koulutuksen edellyttämä lisämäärärahatarve on vähintään 3,5 milj. euroa. Uudistus vaatii merkittävästi enemmän resursseja syyttäjien, tuomareiden ja esittelijöiden prosessioikeudelliseen täydennyskoulutukseen kuin on arvioitu (HE 133/2021 vp). Lisäksi on koulutettava käräjäsihteereitä ja muuta avustavaa henkilökuntaa. Lisäksi tarvitaan lisäresursseja työmäärän lisääntymisen vuoksi.

Tuomioistuinvirastolle tulee antaa oikeus tehdä tarvittaessa talousarvioehdotus suoraan eduskunnalle.

Tuomarikunnan palkkaus on irrotettava virkaehtosopimusjärjestelmästä ja säädettävä erillinen laki (ns. lakipalkka) kansainvälisten suositusten mukaisesti.

Samaa ja samanarvoista työtä tekeville tuomareille on maksettava sama palkka. Tämä oikeus ei toteudu käytännössä tuomioistuimissa. Lainvastainen ja yhdenvertaisuutta rikkova palkkausjärjestelmä on korjattava.

Suomessa on kansainvälisesti vertaillen erittäin paljon määräaikaisia tuomareita ja esittelijöitä. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa tuomareista yli kolmasosa on määräaikaisia. Määräaikaisuudet ovat omiaan vaarantamaan tuomarin riippumattomuutta.

Lautamiesjärjestelmä on lakkautettava. Lautamiesten tuomioistuinten riippumattomuutta vaarantavan valintajärjestelmän uudistaminen ei ole riittävää. Lautamiesten osallistuminen vaativien asioiden käsittelyyn ei paranna oikeusturvaa.

Tuomareihin ja muuhun henkilökuntaan kohdistuva epäasiallinen vaikuttaminen ns. maalittaminen on kriminalisoitava.

Tuomareiden koulutusjärjestelmän kehittämistä on jatkettava. Samalla on arvioitava Tuomioistuinviraston ja Tuomarinkoulutuslautakunnan välistä työnjakoa. Tuomioistuinharjoittelua on kehitettävä. Käräjänotaarien määrän lisääminen on otettava huomioon tuomioistuinlaitoksen resursseissa.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevaa uudistusta on jatkettava. Tuomioistuinten aikaisempaa laajempi mahdollisuus kohtuullistaa kuluja ei ole riittävä muutos. Keinoja vaikuttaa oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten kasvuun ja pienentää kuluja tarvitaan enemmän.

Riita- ja hakemusasioiden oikeudenkäyntimenettelyn kokonaistarkastelun yhteydessä on toteutettava oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten tarkastelu.

Hyvinvoiva henkilökunta on osa oikeusturvaa. Henkilöstö on kuormittunutta. Tuomarit eivät pysty panostamaan asioiden valmisteluun ja tuomioiden kirjoittamiseen ja kouluttautumiseen haluamallaan tavalla liian suuren työmäärän, avustavan henkilökunnan vaihtuvuuden ja tietojärjestelmien puutteiden ja koulutustarjonnan riittämättömyyden takia.

Tuomioistuinuran houkuttelevuutta ja kilpailukykyä on parannettava korjaamalla jälkeenjäänyt virka- ja palkkausrakenne sekä panostamalla merkittävästi nykyistä enemmän koulutukseen, työvälineisiin ja työoloihin.

Tuomioistuimista pyritään pois muihin tehtäviin ei yksin työuupumuksen vuoksi. Tuomioistuinlaitos arvostettuna työpaikkana on menettänyt vetovoimaansa.

Lausunto on käsitelty Tuomariliiton hallituksessa 16.10.2023.

Helsingissä 16.10.2023

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

Anna Pitkänen
puheenjohtaja

Minna Hällström
varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.